

Edward Rulikowski (1825–1900)

Zapomniany badacz przeszłości kresów wschodnich dawnej Rzeczypospolitej

W 1880 roku do zbiorów uniwersyteckiego Gabinetu Archeologicznego wpłynął dar, który ofiarował „p. Edw. Rulikowski”, natomiast przekazane przez niego zabytki to dwie „statuetki greckie znalezione w Kerczu w Krymie”¹. Owe dwie terakotowe statuetki wzbogaciły sporą już krakowską kolekcję o interesujące wyroby koroplastyki nadczarnomorskiej z okresu hellenistycznego. Dzięki rysunkom na zachowanych kartach inwentarzowych oraz odpowiednim napisom na samych zabytkach, figurki ofiarowane wówczas przez Edwarda Rulikowskiego z całkowitą pewnością udało się zidentyfikować².

Wzmianka o uzyskanym darze to jednocześnie doskonała okazja, aby przypomnieć inne zasługi ofiarodawcy. Edward Rulikowski był bowiem znany w swoim czasie jako historyk, archeolog i etnograf o sporej renomie, gdyż w roku 1879 został nawet wybrany członkiem Komisji Antropologicznej Akademii Umiejętności w Krakowie; był Rulikowski również członkiem Komisji Archeograficznej w Kijowie.

Urodził się w 1825 roku w Motowidlówce na Ukrainie w zamożnej rodzinie ziemiańskiej³. Uzyskał staranną edukację, studiował między innymi w Paryżu (Collège

¹ Według określenia na kartach starego inwentarza Gabinetu (nry 6936 i 6937).

² Nr inw. 24 (d. nr 6936 i 461). Figurka stojącej bogini (Afrodyta?) z lewą ręką wspartą na biodrze, prawą na wysokości piersi. Gлина koloru czerwono-błękitnego. Wys. 12,4 cm. Przód modelowany w formie, tył wygładzony ostrym narzędziem (wyraźnie zachowany napis wykonany tuszem: „z Kerczu – Dar E. Rulikowskiego”). Nr inw. 28 (d. nry 6937 i 462). Fragmentarycznie zachowana figurka w kształcie hermy – z pozostałościami greckiej inskrypcji. Wys. 10,1 cm. Gлина koloru czerwono-błękitnego ze śladami jaśniejszego nalotu (z tyłu figurki wyraźnie zachowany napis, identyczny jak w przypadku poprzedniego obiektu). Wymienione zabytki nie zostały uwzględnione w opracowaniu naszego zbioru (*Katalog 1976*). Wymagają więc one bardziej szczegółowego opracowania i interpretacji.

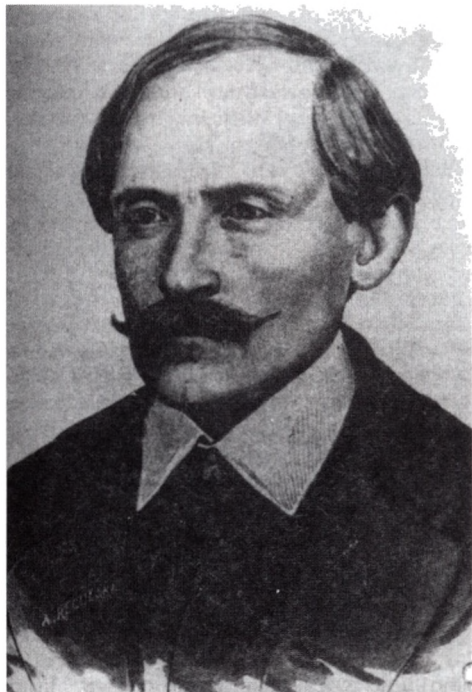
³ Rulikowscy herbu Korab, „z Poradowa”. Podstawowe dane biograficzne i zarys działalności Edwarda Rulikowskiego zob. *Polski słownik biograficzny*, t. 33, 1991–1992, s. 71–72 (S. Konarski) oraz M. M. Blombergowa, *Badania archeologiczne Polaków na terytorium Imperium Rosyjskiego w XIX i na początku XX wieku*, Łódź 1993, s. 76–78.

de France, Sorbona). Wcześniej poświęcił się badaniom historycznym, penetrując archiwa dworskie, następnie korzystając także z zasobów bibliotek i zbiorów archiwalnych Lwowa, Kijowa, Rzymu i Paryża.

Jego pierwsza ważniejsza praca to *Opis powiatu wasyłkowskiego pod względem historycznym, obyczajowym i statystycznym*, wydany w Warszawie w roku 1853⁴. W dalszej kolejności opracował dzieje Braclawszczyzny⁵, a następnie dzieje Kijowa i okolic jako *Szlaki i drogi na Ukrainie*, opublikowane na łamach „Athenaeum” w roku 1878⁶. Natomiast tuż po powołaniu na członka Komisji Antropologicznej ogłosił drukiem w wydawnictwach Akademii *Zapiski etnograficzne z Ukrainy*⁷. Sporo publikował także na łamach „Athenaeum”, „Dziennika Warszawskiego” oraz w „Kronice Wiadomości Krajowych i Zagranicznych”.

W roku 1880 Rulikowski podjął współpracę z redakcją *Słownika geograficznego Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich*. Dla tego wydawnictwa opisał szereg miejscowości na Ukrainie i Białorusi. Te właśnie opracowania spotkały się z bardzo wysoką oceną. Marian Dubiecki tak pisał o jego notatkach do *Słownika*: „Prace jego są prawdziwą ozdobą tego dzieła [...]. Są obdarzone dużą ilością szczegółów opartych na źródłach w pewnej części jemu tylko znanych, czerpał je bowiem ze swych bogatych zbiorów i obfitych notat poczynionych przed laty w krajowych i obcych archiwach”⁸.

Również archeologia stanowiła przedmiot zainteresowań Rulikowskiego, do tego zresztą stopnia, iż rozkopał jeden z kurhanów w Helenówce⁹. Jest on też autorem

Edward Rulikowski, według rysunku sygnowanego JB rytował Aleksander Regulski („Tygodnik Ilustrowany” 1882, nr 335, s. 321)

⁴ Wcześniej opublikowana częściowo w „Bibliotece Warszawskiej” w r. 1852. Następnie ukazało się także tłumaczenie rosyjskie (przekładu dokonał M. Burg).

⁵ *Przed kilkuset laty*, „Kwiaty i owoce”, Kijów 1870.

⁶ Całość wydał pośmiertnie Marian Dubiecki: *Opisanie powiatu kijowskiego*, Kijów 1913.

⁷ *Zbiór wiadomości do antropologii krajowej*, t. 3 [III], Kraków 1879, s. 62-166.

⁸ M. Dubiecki, *Edward Rulikowski*, „Tygodnik Ilustrowany” 1882, nr 335 z 27 maja, s. 321-322 oraz nr 336 z 3 czerwca, s. 339-340.

⁹ E. Rulikowski, *Mogiła w Helenówce w powiecie wasyłkowskim na Ukrainie w roku 1879*, „Zbiór wiadomości do antropologii krajowej”, t. 4, Kraków 1880, s. 23-30. W tekście zawarł m.in. dość istotne obserwacje stratygraficzne dotyczące warstw spalenizny oraz spostrzeżenia, w jakich miejscach i w których warstwach występowały zabytki.

Statuetka terakotowa znaleziona w Kerczu, z kolekcji Edwarda Rulikowskiego, wys. 12,7 cm, nr inw. 24. Fot. Jakub Śliwa i Paweł Gąsior

Fragment terakotowej figurki z Kercza, z kolekcji Edwarda Rulikowskiego, wys. 10,1 cm, nr inw. 28. Fot. Jakub Śliwa i Paweł Gąsior

ciekawej rozprawy *O paciorkach kamiennych znajdujących na prawym porzeczu Dniepru*¹⁰. Wspomnieć należy także o jego uczestnictwie w zjazdach i konferencjach archeologicznych (między innymi Kijów 1874, Kazań 1877, Kijów 1899).

Bez wątpienia posiadał Rulikowski spory zbiór archeologiczny, złożony głównie ze znalezisk pochodzących z okolic, które były mu najbliższe¹¹. Stanowiły też one zapewne – podobnie jak kolekcja etnograficzna – ważny materiał do jego opracowań. Dwa zabytki z Kercza, jak pamiętamy, ofiarował w roku 1880 do zbiorów Uniwersytetu Jagiellońskiego. Natomiast trzon swej „ukraińskiej” kolekcji archeologicznej przekazał w kilka lat później (1899), na krótko przed śmiercią, do tworzącego się wówczas w Kijowie Muzeum Starożytności i Sztuk Pięknych¹².

¹⁰ „Zbiór wiadomości do antropologii krajowej”, t. 5 [1], Kraków 1881, s. 46-54.

¹¹ W latach 80. XIX wieku Rulikowski mieszkał w Sachnach. Por. widok jego dworu zamieszczony na łamach „Tygodnika Ilustrowanego” 1882, nr 336, s. 336 (wg rysunku S. Masłowskiego rytował A. Orłowski).

¹² Zbiory etnograficzne Rulikowskiego, jego bogate materiały rękopiśmienne oraz korespondencja znalazły się po śmierci badacza (1900) w San Giuliano koło Pizy, gdzie mieszkała jego bratanica, Elżbieta Bośniacka.